

Ratko Zelenika*
Helga Pavlič**
Eugen Vršić***

ŠPEDITER - KOORDINATOR AKTIVNOSTI U SUSTAVU MORSKIH LUKA

The forwarding agent - the coordinator of activities in the sea port system

ISSN 0469-6255
(126-136)

UDK 347.732:656.615
Prethodno priopćenje
Preliminary communication

Sažetak

Među svim sudionicima u međunarodnome transportu i prometu špediter je jedini specijalist za organizaciju otpreme, dopreme i provoza robe u vanjskotrgovinskom prometu i lučkom sustavu. Stoga je osnovna svrha i cilj ovoga rada istražiti značenje i ulogu špeditera kao koordinatora aktivnih sudionika u sustavu morskih luka. Analiziraju se temeljne značajke o špediciji i špediteru, morskim lukama, te odnosi špeditera i brojnih aktivnih sudionika u sustavu morskih luka

Ključne riječi: *špediter, međunarodni špediter, morske luke, špediter kao koordinator*

Summary

Among all aspects in the international transport, the forwarding agent is the only specialist for organization of import, export and transit of goods in the international trade transport and the port system. Therefore, the main points of this study is to research the meaning and role of the forwarding agent as a coordinator of active participants in the sea port system. The basic facts of the forwarding agent and forwarding agency, sea ports and relationship between forwarding agent and other participants in the sea port system have been analysed in this work.

Key words: *forwarding agent, forwarding agency, sea port, forwarding agent as a coordinator*

1. Uvod

Introduction

Luka je složeni dinamički stohastički sustav u kojemu se obavlja ukrcaj, iskrcaj i prekrcaj tereta i putnika u i iz brodova, te obavljaju brojni prometni,

trgovinski i industrijski poslovi. U sustavu morskih luka javljaju se brojni sudionici kao što su pomorski špediteri, pomorski agenti, lučki skladištari, pomorski brodari, prijevoznici cestovnoga, željezničkoga, žičarskoga, riječnoga i drugih vrsta prometa, osiguravajuća društva, veterinarski, sanitarni i fitosanitarni inspektorati i brojni drugi aktivni sudionici bez kojih morska luka ne bi mogla optimalno funkcionirati. Među svima njima ističe se špediter kao jedini specijalist za organizaciju otpreme, dopreme i provoza robe koji se u sustavu morskih luka javlja kao koordinator aktivnih sudionika. U odnosu na ostale sudionike, špediter obavlja tridesetak osnovnih i specijalnih poslova koji su nužni za njegovo poslovanje i suradnju s drugim subjektima.

Stoga je predmet istraživanja ovoga rada: **istražiti i utvrditi najvažnije fenomene o špediciji, špediteru i morskim lukama općenito, a posebice poslovne odnose između špeditera i dvadesetak aktivnih sudionika sustava morskih luka, te predložiti primjerena rješenja o partnerskim odnosima pravnih subjekata u sustavu morskih luka.**

Problem i predmet istraživanja determinirali su i radnu hipotezu: **znanstvenim činjenicama o špediciji i špediteru, o morskim lukama, te o poslovnim odnosima između špeditera i dvadesetak aktivnih sudionika sustava morskih luka moguće je dokazati važnost špeditera kao stožernoga koordinatora sudionika u sustavu morskih luka, te njegov utjecaj na racionalnu proizvodnju prometnih i lučkih usluga.**

Da bi se dokazala postavljena hipoteza, nakon **Uvoda** u drugome dijelu s naslovom **Teorijske odrednice o špediciji i špediteru**, objašnjavaju se pojmovi špedicije i špeditera, statusi špeditera u hrvatskome pravnom sustavu, te njegovi osnovni i specijalni poslovi.

Isto tako, da bi se razumjelo funkcioniranje lučkoga sustava i njegovih dijelova obrađuje se pojam, djelatnosti i organizacija morskih luka u trećem dijelu s naslovom **Relevantne značajke o morskim lukama.**

Na osnovi spoznaja o špediteru i morskim lukama, u četvrtome dijelu, **Špediter stožerni koordinator aktivnih sudionika sustava morskih luka**, analiziraju se odnosi špeditera i aktivnih sudionika u sustavu morskih luka.

Na kraju je **Zaključak** koji predstavlja sintezu rezultata

* Prof. dr. sc. Ratko Zelenika, redoviti profesor na Ekonomskom fakultetu u Rijeci

** Helga Pavlič, dipl. oec. znanstveni novak na Ekonomskom fakultetu u Rijeci

*** mr. sc. Eugen Vršić, direktor tvrtke MEDIATOR, Portorož

istraživanja kojima je dokazana radna hipoteza.

2. Teorijske odrednice o špediciji i špediteru

The theoretical facts about the forwarding agency and the forwarding agent

Najvažnije teorijske karakteristike o špediciji i špediteru su: **1) pojam međunarodne špedicije i međunarodnoga špeditera, međušpeditera i podšpeditera, 2) osnovni i specijalni poslovi međunarodnoga špeditera i 3) statusi špeditera u hrvatskome pravnom sustavu.**

2.1. Pojam međunarodne špedicije međunarodnoga špeditera, međušpeditera i podšpeditera

The meaning of the international forwarding agency, the international forwarding agent and the second forwarding agent

Na današnjem stupnju razvoja znanosti općenito, a posebice znanosti o prometu, vanjskoj trgovini i logistici, čini se da su s pravnoekonomskog stajališta primjereno definirani pojmovi:

1) Međunarodne špedicije. Pod poslovima međunarodne špedicije razumijevaju se gospodarske usluge vanjskotrgovinskoga prometa, odnosno poslovi: otpreme robe iz vlastite u strane zemlje (izvozna špedicija), dopreme robe iz stranih u vlastitu zemlju (uvozna špedicija) i provoza robe između stranih preko vlastite zemlje (provozna ili tranzitna špedicija) koje obavljaju međunarodni špediteri, te obavljanje drugih propisanih ili uobičajenih specijalnih (sporednih) poslova i radnji u svezi s otpremom, dopremom ili provozom (tranzitom) robe.

2) Međunarodnoga špeditera. Međunarodni špediter je gospodarstvenik, pravna ili fizička osoba registrirana za obavljanje vanjskotrgovinskoga prometa, koja isključivo i u obliku stalnoga zanimanja sklupa u svoje ime i za tuđi račun (kao komisionar), u tuđe ime i za tuđi račun (kao agent) i u svoje ime i za svoj račun (kao samostalni gospodarstvenik) ugovore potrebne pri organiziranju otpreme (izvoza), dopreme (uvoza) i provoza (tranzita) robe svojih nalogodavatelja (izvoznika i uvoznika) s pomoću vozara i obavlja druge propisne ili uobičajene poslove i radnje u svezi s otpremom, dopremom i provozom robe.

3) Međušpeditera. Međušpediter je drugi špediter, pravna ili fizička osoba na kojega je glavni špediter prenio **djelomično izvršenje određenoga špediterskog posla.**

4) Podšpeditera. Podšpediter je drugi špediter, pravna ili fizička osoba na kojega je glavni špediter prenio u **cjelini izvršenje određenoga špediterskog posla.**

2.2. Osnovni i specijalni poslovi međunarodnoga špeditera

The main and special jobs of the international forwarding agent

Temeljni zadatak međunarodnoga špeditera je da oslobodi svojega nalogodavatelja (izvoznika, uvoznika) cjelokupnoga napora i brige oko otpreme, dopreme i provoza robe u međunarodnoj razmjeni, kako bi nalogodavatelj mogao svu svoju pozornost koncentrirati na svoju osnovu djelatnost: kupoprodaju robe. U izvršavanju toga zadatka međunarodni špediter se susreće s raznovrsnim, brojnim i složenim poslovima bez kojih ne bi mogli optimalno funkcionirati suvremeni vanjskotrgovinski i prometni sustavi.

Sve poslove međunarodnoga špeditera, koji su relevantni u vanjskotrgovinskom i prometnom sustavu, moguće je sistematizirati u dvije temeljne skupine¹:

1) Skupinu osnovnih špediterskih poslova. To su oni poslovi koje špediter redovito obavlja pri organiziranju otpreme, dopreme ili provoza robe u međunarodnom prometu i bez kojih se ne može zamisliti funkcioniranje vanjskotrgovinskoga, prometnoga i špediterskoga sustava. To su ovi špediterski poslovi: stručni savjeti i sudjelovanje u pregovorima radi sklapanja ugovora o međunarodnoj kupoprodaji; instradacija (tj. izbor optimalnoga prijevoznog puta, izbor optimalnoga prijevoznog sredstva, izbor optimalne tehnologije transporta i izbor najpovoljnijeg vremena u kojemu treba robu otpremiti, dopremiti ili tranzitirati od otpremnoga do odredišnoga mjesta), doziv robe; sklapanje ugovora o prijevozu robe na klasičan način - uporaba transportnoga sredstva jedne prometne grane; sklapanje ugovora o međunarodnom multimodalnom transportu robe i organizacije robe "od vrata do vrata"; prihvatanje robe radi otpreme; otprema, doprema i provoz robe u užem smislu; sklapanje ugovora o ukrcaju (utovaru), iskrcaju (istovaru) i prekrcaju (pretovaru) robe; sklapanje ugovora o transportnom osiguranju; sklapanje ugovora o uskladištenju i uskladištenje robe; ispostavljanje ili pribavljanje prijevoznih i drugih dokumenata; obavljanje poslova u svezi s carinjenjem robe; kontrola ispravnosti dokumenata i obračuna vozarine, carine i drugih pristojbi i troškova i informiranje nalogodavatelja.

2) Skupinu specijalnih poslova. Te poslove špediter obavlja povremeno, od slučaja do slučaja i samo u posebnim prilikama kad pomoću njih kompletira paket svojih usluga u vanjskotrgovinskom i prometnom sustavu. Najvažniji specijalni špediterski poslovi su: sklapanje ugovora o pakiranju i signiranju i obavljanju tih poslova; sklapanje ugovora o vaganju i sortiranju i obavljanje tih poslova; izdavanje jamčevnih špediterskih pisama, izdavanje špediterskih potvrda i drugih FIATA-dokumenata, uzorkovanje robe,

¹ Ibidem, p. 111-322.

zastupanje nalogodavatelja u regresnom postupku prema trećim osobama, zastupanje nalogodavatelja u slučaju zajedničke (generalne) havarije, ugovorna kontrola kvalitete i kvantitete robe u međunarodnom prometu, hranjenje i pojenje živih životinja, doleđivanje robe, sajamski špediterski poslovi, lizing poslovi, konsignacijski poslovi, međunarodni pomorski prometnoagencijski poslovi, kreditiranje nalogodavatelja, otprema, doprema i provoz zbirnoga prometa, te drugi propisani ili uobičajeni poslovi u svezi s otpremom, dopremom i provoza robe.

2.3. Statusi špeditera u hrvatskome pravnom sustavu

The position of the forwarding agent in the Croatian law system

U hrvatskome pravnom sustavu špediteri (otpremnicu) imaju tri pravnoekonomska statusa²:

1) **Špediter u statusu komisionara.** Špediter u statusu komisionara je posrednik između izvoznika i uvoznika kao špediterovih nalogodavatelja i drugih aktivnih sudionika vanjskotrgovinskoga i prometnoga sustava, kao što su: prijevoznici svih grana prometa, prometni agenti, stivadori (slagači), morske luke, drugi špediteri (tj. međušpediteri i podšpediteri), financijske i druge institucije (...), koji obavlja špediterske poslove u svoje ime, a za tuđi račun, odnosno u svoje ime, a po nalogu i za račun svojega nalogodavatelja. U tome statusu špediteri obavljaju gotovo sve svoje osnovne i specijalne poslove.

2) **Špediter u statusu agenta.** Špediter u statusu agenta, odnosno zastupnika je posrednik između izvoznika i uvoznika kao špediterovih nalogodavatelja i nekih sudionika vanjskotrgovinskoga i prometnoga sustava, prije svega carinskih tijela, osiguravatelja (...), koji obavlja špediterske poslove u tuđe ime i za tuđi račun, odnosno u ime, po nalogu i za račun nalogodavatelja. U tome statusu špediter obavlja dva vrlo važna svoja posla: sklapa ugovore o transportnom osiguranju i poslove u carinskom postupku. Treba praviti razliku između špeditera kao agenta i pomorskog agenta, jer i jedan i drugi "agent" obavlja svoje poslove u tuđe ime i za tuđi račun. Razlika je, međutim, u tome što špediter kao agent zastupa robu (teret), odnosno vlasnika robe (tj. svojega nalogodavatelja), dok pomorski agent zastupa, predstavlja i pomaže brodaru ili brodovlasnika, dakle vozara (prijevoznika) koji u međunarodnom prometu prevozi teret s jednoga na drugo mjesto.

3) **Špediter u statusu samostalnog gospodarstvenika.** Špediter u statusu samostalnoga gospodarstvenika je posrednik između svojega nalogodavatelja (tj. izvoznika i uvoznika) i brojnih aktivnih sudionika vanjskotrgovinskoga i prometnoga sustava, koji obavlja špediterske poslove u svoje ime i za svoj račun, odnosno u vlastito ime i za vlastiti račun.

U tome se statusu špediter javlja u dva slučaja: kad se u međunarodnom multimodalnom transportu javlja u funkciji operatora multimodalnoga transporta i kad sa svojim nalogodavateljem ugovori otpremu ili dopremu robe na osnovi forfaitnoga stava. Špediter u tome statusu odgovara i za izbor i za rad svih osoba koje je angažirao u izvršavanju nalogodavateljeve dispozicije.

3. Relevantne značajke o morskim lukama

The main facts about the sea ports

Od brojnih značajki morskih luka, posebna se pažnja posvećuje ovim temama³: 1) pojam i djelatnosti morskih luka, 2) vrste morskih luka, 3) elementi proizvodnje lučkih usluga i 4) organiziranje morskih luka.

3.1. Pojam i djelatnosti morskih luka

The meaning and activities of the sea ports

Respektirajući brojne definicije pojma morskih luka enciklopedijskoga, zakonodavnoga i doktrinarnoga karaktera, navode se dvije suvremene definicije. **Uža definicija:** luka je prometno čvorište u kojemu brodovi ukrcavaju, iskrcavaju i prekrcaju teret i putnike i u kojemu se susreću prijevozna i prekrcajna sredstva pomorskoga i kopnenoga prometa. **Šira definicija:** luka je složeni, dinamički i stohastički (pod)sustav cjelokupnoga gospodarskog sustava jedne pomorske zemlje s adekvatnim kapacitetima (lučkom infrastrukturom, suprastrukturom i ljudskim potencijalom), u kojem se sučeljavaju (izravno i/ili neizravno) gotovo sve grane prometa i koji omogućava proizvodnju lučkih usluga (ukrcaj, iskrcaj i prekrcaj predmeta prijevoza) te izvršavanje brojnih logističkih usluga, a lociran je uz more, u kojem se povezuju funkcije, poslovi, interesi svih aktivnih sudionika prometnoga sustava (nacionalnoga i međunarodnoga) u jedinstveni racionalni integralni proces.

Lučke djelatnosti proizlaze iz temeljnih lučkih logističkih funkcija (prometne, trgovačke, industrijske), one su brojne, a najvažnije su: 1) ukrcaj, iskrcaj i prekrcaj tereta i putnika, 2) skladištenje i manipuliranje roba, stvari, stvari, 3) privez i odvez brodova, jahti, ribarskih, sportskih i drugih brodica i plutajućih objekata, 4) brojne ostale gospodarske djelatnosti koje su s prethodno navedenima u izravnoj ekonomskoj, prometnoj i tehničkoj vezi kao npr.: opskrba brodova, pružanje usluga putnicima, tegljenje, servisi lučke mehanizacije, lučko-agencijski poslovi, špediterski poslovi, poslovi kontrole kvalitete i kvantitete robe (...).

² ZELENICA, R.: Špediterovo pravo, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2001., p. 73-86.

³ ZELENICA, R.: Organiziranje špediterske službe u luci Plomin, znanstvena studija, International Trade and Service Adriatic d.o.o., Pula, 1999., p. 4.

3.2. Vrste morskih luka

The types of sea ports

Brojne su vrste luka prema različitim kriterijima. Dvije su temeljne vrste luka: trgovačke i luke za posebne namjene: vojne i policijske.

Zbog ograničenog prostora i namjene ovoga rada, ne obrazlažu se posebne vrste luka, nego se one samo navode prema različitim kriterijima:

- Prema veličini i značenju luke mogu biti: lokalne, regionalne, nacionalne, međunarodne i svjetske luke.
- Prema vrsti tereta postoje: univerzalne (opće) i specijalne (posebne) luke.
- Prema vrsti prometa najvažnije su: izvozne, uvozne, tranzitne i razvozne luke.
- Prema svojoj svrsi najznačajnije su ove vrste luka: teretne, putničke, mješovite, ribarske, turističke, trgovačke, industrijske (...).
- Prema efikasnosti rada treba praviti razliku između brzih, sporih i vrlo sporih luka.
- Prema važnosti u gospodarskom sustavu pomorske države luke mogu biti glavne (od posebnoga nacionalnog interesa) i sporedne.
- Prema mjestu na kojemu su smještene najvažnije su obalne, otočne i lagunske luke.
- Prema vodostaju u lučkom području luke mogu biti: otvorene pri svakom vodostaju i zatvorene ili plimne luke otvorene samo pri visokom vodostaju.
- Prema namjeni kojoj služe luke se dijele na luke otvorene za javni promet (međunarodni i nacionalni promet) i luke posebne namjene (vojne, policijske, brodogradilišne, brodoremontne, ferry luke...)
- Prema carinskom režimu pravi se razlika između luka koje su u cjelosti isključene iz carinskoga režima matične države (npr. Hong Kong) i luke koje nemaju carinsku eksteritorijalnost nego u njima samo vrijedi povlašteni carinski režim, imaju carinske zone (npr. Hamburg).
- Prema načinu upravljanja i eksploatacije luke mogu biti državne i autonomne (privatne).
- Prema stupnju komercijalizacije, odnosno vrsti i broju funkcija koje se u lukama obavljaju one mogu biti s visokim (industrijska, trgovačka i prometna funkcija), sa srednjim (trgovačka i prometna funkcija) i niskim (samo prometna funkcija) stupnjem komercijalizacije.

3.3. Elementi proizvodnje lučkih usluga

The parts of the sea port services

Temeljni elementi proizvodnje lučkih usluga su lučka infrastruktura, lučka suprastruktura, predmet rada i ljudski

potencijal.

1) Lučka infrastruktura. Kako je lučka infrastruktura segment prometne infrastrukture, točnije infrastrukture pomorskoga prometa, potrebno ih je posebno obrazložiti. **Prometna infrastruktura** predstavlja jezgru privredne infrastrukture, a nju čine prometni putevi, objekti i uređaji stalno fiksirani za određeno mjesto koji služe proizvodnji prometne usluge te reguliranju i sigurnosti prometa. Sukladno tome, **infrastrukturu prometnoga sustava** čine svi objekti i uređaji stalno fiksirani za određeno mjesto koji služe proizvodnji prometne usluge i održavanju plovnosti putova u obalnome moru i funkcioniranju signalnoga sustava sigurnosti plovidbe. Najvažniji segment infrastrukture pomorskoga prometa čini **lučka infrastruktura**, a nju čine svi objekti i mediji stalno fiksirani na lučkom području, odnosno lučkom akvatoriju koji služe proizvodnji lučke usluge, reguliranju i sigurnosti lučkoga prometa. To su: prilazni kanali, operativne obale, lukobrani, lučke zemljišne površine, energetika, vodovodna, kanalizacijska i telefonska mreža, objekti za sigurnost plovidbe u luci. Lučku infrastrukturu čini i dio infrastrukture željeznikoga, cestovnoga i cjevovodnoga prometa koja je locirana na lučkom području. U lučku infrastrukturu mogu se ubrojiti i lučka skladišta, lučki terminali, carinske i logističke zone, koji se nalaze na lučkom području, a u kojima se obavlja skladištenje, oplemenjivanje roba, te druge operacije u sustavu lučkoga, odnosno pomorskoga prometa.

2) Lučka suprastruktura. Analogno lučkoj infrastrukturi, **lučka suprastruktura** je segment suprastrukture pomorskoga prometa, odnosno prometne suprastrukture. **Suprastrukturu pomorskog prometa** čine pokretna prijevozna i prekrcajna sredstva koja koristeći prometnu infrastrukturu služe proizvodnji usluga u pomorskom prometu, kao što su: pomorski brodovi svih vrsta za prijevoz tereta i putnika, ali i sva druga pomorska plovila, tj. tegljači, plovne dizalice i slično. **Lučka suprastruktura** je najvažniji segment suprastrukture pomorskoga prometa, a nju čine sve pokretne dizalice, viličari, transporteri, elevatori, samozahvatna ukrcajno-prekrcajno-iskrcajna mehanizacija i sva ostala pokretna sredstva za horizontalno, vertikalno i koso manipuliranje teretom (...) na lučkom području. Na efikasnost i efektivnost proizvodnje prometne usluge, a u okviru nje i proizvodnje lučke usluge, presudno utječe suprastruktura pomorskoga prometa, a u sklopu nje i lučka suprastruktura.

3) Predmet rada. Temeljna je svrha i cilj procesa proizvodnje lučke usluge ukrcaj, iskrcaj, prekrcaj tereta i putnika, skladištenje i manipuliranje roba, stvari, stвари, privez i odvez brodova, jahti i raznih brodice, ali i druge logističke aktivnosti (npr. opskrba brodova, pružanje usluga putnicima, tegljenje...). Lučka je usluga neopipljiva (ne može se vidjeti, čuti, osjetiti, kušati, mirisati), nedjeljiva (u isto se vrijeme proizvodi i troši), nepostojna (izravno ovisi o tome gdje, kad i tko ih prodaje), prolazna (ne može se skladištiti). Sukladno tome, predmeti rada kao elementi proizvodnje lučke usluge mogu biti razne stvari, stvari, teret, roba, žive

životinje, palete, kontejneri, ljudi, odnosno putnici i slično.

4) Ljudski potencijal. Kada se razmatra **ljudski potencijal** (tj. ljudski resursi, kadrovi, radna snaga, rad) kao element proizvodnje lučke usluge ispravno je ustvrditi da je to samo onaj ljudski rad koji se prodaje na lučkom tržištu, odnosno koji je inkorporiran u cijenu lučke usluge. U proizvodnji prometne usluge aktivno sudjeluju kreativni i operativni menadžeri. To su, zapravo, interdisciplinarno i multidisciplinarno obrazovani, osposobljeni i iskusni ekspertni timovi: prometni inženjeri, ekonomisti, pravnici, elektroničari (...) koji posjeduju primjeren kvantum višedisciplinarnih tehničkih, tehnoloških, organizacijskih, ekonomskih, pravnih (...) znanja, vještina i sposobnosti. Takvim znanjima, vještinama i sposobnostima lučki kreativni i operativni menadžeri, primjenom brojnih složenih postupaka, procesa, poslova i radnji i uporabom lučke infrastrukture i suprastrukture, te upravljanjem drugim stručnim djelatnicima proizvode lučke usluge. Kvantum i kvaliteta tih znanja, sposobnosti i vještina, te brojnost i složenost postupaka i procesa proizvodnje lučke usluge najizravnije ovisi o vrstama predmeta manipuliranja i prijevoza, vrstama prometnih grana i prijevoznih sredstava i transportnih tehnologija koje sudjeluju u procesu proizvodnje lučke usluge. **Ljudski potencijal** kao element proizvodnje lučke usluge je zasigurno najvažniji element u procesu proizvodnje lučke usluge, jer on najizravnije i najintenzivnije utječe ne samo na sigurnost, brzinu i racionalnost obavljanja lučkih djelatnosti, nego prije svega na efikasnost, efektivnost i profitabilnost poslovanja morske luke, te njihov rast i razvoj.

3.4. Organizacija morskih luka

The sea ports organization

Organiziranje, upravljanje i izvršavanje aktivnosti morskih luka obavljaju **lučke uprave** i **specijalizirana trgovačka društva**.

1) Lučka uprava. **Lučka uprava** je posebna neprofitna pravna osoba "sui generis", čije se osnivanje, ustrojstvo i djelatnost uređuje posebnim zakonom. Najvažnije djelatnosti lučke uprave su: (1) briga o izgradnji, upravljanju, održavanju, zaštiti i modernizaciji pomorskoga dobra koje predstavlja lučko područje; (2) briga o izgradnji, upravljanju, održavanju, zaštiti i modernizaciji lučke infrastrukture i lučke suprastrukture; (3) osiguravanje trajnoga i nesmetanoga obavljanja lučkoga prometa, tehničko-tehnoloških lučkih procesa, sigurnosti plovidbe i lučkoga prometa; (4) osiguravanje pružanja usluga od općega nacionalnoga i gospodarskoga interesa; (5) planiranje, usmjeravanje, usklađivanje i nadziranje rada trgovačkih društava koja obavljaju gospodarske djelatnosti na lučkom području; (6) upravljanje slobodnim zonama na lučkom području.

Tijela lučke uprave su: upravno vijeće (koje donosi potrebne planove, odluke, akte, cjenike (tarife), izvještaje, statut lučke uprave i slično) i **ravnatelj**

(organizira, vodi rad i poslovanje lučke uprave...).

2) Specijalizirana trgovačka društva. Lučke djelatnosti obavljaju trgovačka društva na osnovi koncesije. Pravne osobe, koje na osnovi posebnoga zakona obavljaju djelatnost koja se odnosi na sigurnost plovidbe na moru, mogu tu djelatnost obavljati na lučkom području bez koncesije. Koncesiju radi obavljanja određene lučke djelatnosti može dobiti samo trgovačko društvo s ograničenom odgovornošću koje ima minimalni kapital od 60.000 kuna ili dioničko društvo koje ima minimalni kapital od 200.000 kuna, a koje je registrirano za obavljanje dotične djelatnosti. Lučka uprava u pravilu daje trgovačkom društvu koncesiju za razdoblje od deset godina i za obavljanje jedne lučke djelatnosti, a jednom trgovačkom društvu ne može se dati koncesija za obavljanje svih lučkih djelatnosti. Koncesija se daje na osnovi javnoga natječaja koji raspisuje lučka uprava i objavljuje u "Narodnim novinama".

4. Špediter stožerni koordinator aktivnih sudionika sustava morskih luka

The forwarding agent as

a central coordinator of the active participants of the sea port system

U sustavu morskih luka poslovno se sučeljavaju brojni aktivni sudionici, odnosno gospodarstvenici, pravne ili fizičke osobe, koji obavljaju brojne prometne, vanjskotrgovinske, skladišne, špediterske i druge djelatnosti. Neki sudionici obavljaju svoje poslove u svoje ime i za svoj račun, drugi ih obavljaju u svoje ime, a po nalogu i za račun svojih nalagodavatelja, a treći gospodarstvenici obavljaju svoje aktivnosti u ime, po nalogu i za račun svojih nalagodavatelja.

Međunarodni špediteri, kao specijalisti za organizaciju otpreme, dopreme i tranzita robe, u gotovo svim europskim državama obavljaju svoje poslove u tri pravna statusa: statusu komisionara (u svoje ime, po nalogu i za račun nalagodavatelja), u statusu agenta (u ime, po nalogu i za račun nalagodavatelja) i statusu samostalnoga gospodarstvenika (u svoje ime i za svoj račun). Takav pravni položaj omogućuje međunarodnom špediteru da izravno izvršava i/ili koordinira aktivnosti brojnih aktivnih sudionika u sustavu morskih luka. S tim u svezi postavlja se pitanje: aktivnosti kojih sudionika u lučkome sustavu međunarodni špediter izvršava i/ili koordinira? Odgovor na ovo pitanje zahtijevao bi pažnje i prostora posebne studije, pa se na ovome mjestu, s obzirom na namjenu ove rasprave, odgovara ciljno i jezgrovito.

U sustavu morskih luka špediter izvršava i/ili koordinira aktivnosti ovih sudionika u lučkome sustavu⁴:

⁴ U svakome nacionalnome pravnom i gospodarskom sustavu i za svakoga sudionika lučkoga sustava postoje brojni prinudnopravni i autonomnopravni izvori koji uređuju njihovo osnivanje, poslovanje, obveze, prava, odgovornosti, ali i pravnoekonomske odnose između njih, pa tako i takve odnose između špeditera i aktivnih sudionika u lučkim sustavima. Ti se izvori iz praktičnih razloga ne spominju u ovom radu.

1) lučke uprave, 2) lučkih slagača, 3) lučkih skladišta, 4) izvoznika i uvoznika, 5) pomorskih i riječnih brodara, 6) brodara lučkih tegljača, 7) pomorskih agenata, 8) cestovnih prijevoznika, 9) željeznice, 10) cjevovodnih prijevoznika, 11) žičarskih prijevoznika, 12) izvršitelja ugovorne kontrole, 13) osiguravajućih društava, 14) carinske službe, 15) veterinarskog inspektorata, 16) sanitarnog inspektorata, 17) fitosanitarnog inspektorata, 18) tržišnog inspektorata i 19) ostalih sudionika.

4.1. Špediter - lučka uprava

The forwarding agent - Port authority

Budući da **lučka uprava** izravno osigurava proizvodnju lučkih usluga te da planira, usmjerava, usklađuje i nadzire rad trgovačkih društava koja obavljaju gospodarske djelatnosti na lučkom području, **špediteri** su pri organiziranju otpreme, dopreme i provoza robe preko morskih luka u neizravnom poslovnom odnosu s lučkom upravnom. Takav poslovni odnos nikako ne znači sekundarnu, pasivnu interakcijsku spregu špeditera i lučke uprave, jer špediter izravno planira, usmjerava i koordinira aktivnosti svih sudionika lučkog sustava, bez kojih taj sustav ne bi mogao optimalno funkcionirati (...).

4.2. Špediter - lučki slagači

The forwarding agent - stevedores

Slagači (stivadori) su specijalizirane pravne i fizičke osobe koje najčešće u svoje ime i za račun nalogodavatelja profesionalno obavljaju: 1) **iskrcaj tereta** s broda, odnosno plovila u kamione ili na obalu i njegov prijevoz morem, vodom ili kopnom od broda do lučkog skladišta ili terminala radi uskladištenja, ili do kopnenih prijevoznih sredstava te utovar u ta sredstva, 2) **ukrcaj tereta** u brod, odnosno plovilo u luci iz kopnenih prijevoznih sredstava, lučkih skladišta ili terminala i slaganje tereta u brodu i 3) **prekrcaj tereta** iz jednoga broda (plovila) u drugi brod (plovilo). **Pomorski (lučki) špediteri** izravno s lučkim slagačima sklapaju ugovore o ukrcaju, iskrcaju i prekrcaju tereta u lučkome sustavu. U tim poslovnim odnosima špediteri se najčešće javljaju u statusu komisionara (tj. obavljaju špediterske poslove u svoje ime i za račun svojih nalogodavatelja), pa sukladno tome imaju obveze, prava i odgovornosti (...).

4.3. Špediter - lučki skladištar

The forwarding agent - warehouse keeper

Lučki skladištari su specijalizirane pravne ili fizičke osobe koje, u pravilu, u svoje ime, a za račun svojih komitenata (a to su izvoznici, uvoznici, špediteri, agenti...) obavljaju

djelatnosti uskladištavanja tereta koji se iskrcava s broda ili koji će se ukrcavati u brod. Lučki skladištari mogu obavljati i druge srodne poslove u lučkim skladištima, primjerice: tramakanje, sortiranje, brojanje, mjerenje, vaganje, signiranje, uzorkovanje, prepakiranje i slično.

Pod **lučkim skladištima** se podrazumijeva točno određeni prostor u luci (tj. zgrade ili dijelovi zgrada, odnosno pokriveni ili nepokriveni prostor) koji služi za uskladištenje (smještaj i čuvanje) i rukovanje teretom. Postoje brojne vrste lučkih skladišta, kao npr. zatvorena i otvorena, hangari, silosi, hladnjače, pozadinska, carinska skladišta, skladišta za opasne terete, specijalizirani terminali (...).

Lučki (pomorski) špediteri su gotovo svakodnevno u poslovnim odnosima s lučkim skladištarima. Oni se obično javljaju kao komisionari (obavljaju špediterske poslove u svoje ime i za račun svojih nalogodavatelja), a ponekad i kao samostalni gospodarstvenici (obavljaju špediterske poslove u svoje ime i za svoj račun). Izvršavajući svoje brojne i složene poslove špediteri mogu izravno i pozitivno utjecati na brzinu, sigurnost i racionalizaciju proizvodnje lučke usluge (...).

4.4. Špediter - izvoznici i uvoznici

The forwarding agent - exporters and importers

Izvoznici prodaju, a uvoznici kupuju robu u vanjskoj trgovini. Smatra se da se oko dvije trećine svjetske trgovine obavlja morem, a to znači preko morskih luka. Oni su specijalisti za međunarodnu kupoprodaju robe, a ne za njezino manipuliranje i transport i brojne poslove s time u svezi. Izvoznici i uvoznici organizaciju otpreme, dopreme i provoza robe povjeravaju **međunarodnim špediterima** koji kao najprofesionalniji gospodarstvenici, pravne i fizičke osobe obavljaju cjelovit paket logističkih usluga u svezi s izvozom, uvozom i tranzitom robe.

Izvoznici i uvoznici su, zapravo, špediterovi nalogodavatelji. Špediteri se u izvršavanju više od trideset vrlo složenih logističkih poslova mogu pojaviti u statusu komisionara, statusu agenta i statusu samostalnoga gospodarstvenika. Osim kao organizatori transportnih procesa, špediteri se javljaju u funkcijama pošiljatelja, primatelja, krcatelja, carinskoga zastupnika, ali i vrlo često u funkcijama prijevoznika, skladištara, pomorskoga agenta te operatora cjelokupnoga transportnog pothvata. Bez obzira u kojoj se funkciji međunarodni špediteri u vanjskotrgovinskom i prometnom sustavu javljaju, oni u lučkome sustavu, zastupajući svoje nalogodavatelje i štiteći njihove interese, angažiraju i koordiniraju aktivnosti velikoga broja sudionika u lučkom sustavu (...).

4.5. Špediter - pomorski i riječni brodari

The forwarding agent – sea and river shipowners

Pomorski brodari su gospodarstvenici, pravne ili fizičke osobe, nositelji plovidbenog pothvata. Oni mogu, ali ne moraju biti i brodovlasnici. Pomorski brodari u lučkom sustavu imaju dominantnu funkciju, posebno značajnu ulogu u odnosu na sve druge aktivne sudionike: lučke slagače, lučke skladištare, lučke špeditere, pomorske agente (...). Moglo bi se reći da su aktivni sudionici u sustavu morskih luka samo njegovi logistički kopneni pomoćnici. U sustavu morskih luka pomorski brodar je najveći i najvažniji korisnik i naručitelj lučkih usluga. Sve to može vrijediti i za riječne brodare, posebno one koji izravno preko morskih luka povezuju pomorski i riječni promet.

U sustavu morskih luka brodu se pružaju brojne logističke usluge, kao npr.: ukrcaj, slaganje, tramakanje, učvršćivanje tereta u brodarskim skladištima; iskrcaj i prijevoz tereta u lučka skladišta i terminale, prekrcaj tereta s plovila na plovilo; otvaranje, zatvaranje i čišćenje brodarskih skladišta; deratizacija, fumigacija i degazacija; opskrba broda (živežnim namirnicama, gorivom, mazivom, tehničkom robom...); pilotaža, tegljenje, privez i odvez broda (...). Iza većine tih usluga "stoji" izravno ili neizravno **pomorski špediter** i od kvalitete njegova angažmana izravno ovisi brzina, sigurnost i racionalnost proizvodnje lučke usluge, a time i vrijeme zadržavanja broda u morskoj luci, odnosno brzina obrtaja u plovidbenim pothvatima (...).

4.6. Špediter - brodari lučkih tegljača

The forwarding agent - shipowners of port tugs

Brodari lučkih tegljača i uslužnih plovidbenih objekata pružaju brojne i važne usluge brodu i teretu u luci. Oni koriste raznu pomorsku i lučku suprastrukturu, odnosno plovne objekte, kao npr.: plovne dizalice, tegljače, maone (barže), brodove za prihvat krutih i uljnih otpadaka s brodova, brodove za čišćenje mora (od uljnih i drugih onečišćenja), brodove radionice (za popravak manjih oštećenja na brodovima, pilotske brodice, privezivačke brodice (...)). Za poslove održavanja luke koriste: bagere, ronilačke brodice. Brodari lučkih uslužnih objekata mogu biti pravne ili fizičke osobe koje, u pravilu, obavljaju svoje specifične poslove u svoje ime i svoj račun. Oni, međutim, mogu raditi i u svoje ime, a po nalogu i za račun nalogodavatelja. Nalogodavatelji tim brodarima mogu biti: pomorski brodari, odnosno u ime njih pomorski agenti, lučka uprava, **pomorski špediteri** i druga trgovačka društva koja se bave pomorskim, odnosno lučkim djelatnostima (...).

4.7. Špediter - pomorski agenti

The forwarding agent - shipping agents

Pomorski agenti obavljaju svoje osnovne poslove koji se mogu sistematizirati u tri skupine: **zastupanje, posredovanje i pomaganje** u ime, po nalogu i za račun nalogodavatelja (tj. brodar). Svoje specijalne (sporedne) poslove (npr. upravljanje brodovima - menadžment, kvalitativno i kvantitativno utvrđivanje stanja tereta, turističkoagencijski poslovi, mjenjački poslovi, stražarenje na brodu...) obavljaju u svoje ime, a za tuđi račun. Pri sklapanju ugovora o prijevozu stvari morskim brodovima, špediter veoma često stupa u pravnoekonomske odnose s pomorskim agentima. Pomorski špediteri mogu, osim obavljanja klasičnih špediterskih poslova u svezi s otpremom, dopremom i provozom robe obavljati poslove pomorskih agenata (...).

4.8. Špediter - cestovni prijevoznici

The forwarding agent - road carriers

Cestovni prijevoznici su gospodarstvenici, pravne ili fizičke osobe, koji obavljaju prijevoze predmeta prometovanja: stvari, tvari, teret, žive životinje, putnike (...) u svoje ime i za svoj račun, odnosno u svoje ime i za račun naručitelja (tj. korisnika) prijevoza. Budući da su cestovni prijevoznici vrlo prilagodljivi prometnoj potražnji, posebice u distribuciji generalnoga tereta, da vrlo aktivno sudjeluju u suvremenim tehnologijama transporta (tj. kontejnerizaciji, RO-RO, LO-LO, HUCKEPACK i BIMODALNOJ tehnologiji transporta), te da su veoma tijesno povezani s pomorskim i riječnim brodarima, oni su izuzetno važni suradnici morskih luka. Kada cestovni prijevoznici obavljaju međunarodni prijevoz tereta, ili tranzitni prijevoz, ili prijevoz tereta do morske luke (pri izvozu), ili prijevoz tereta iz morske luke (pri uvozu), veoma aktivno sudjeluju s **međunarodnim špediterima**.

U međunarodnom cestovnom teretnom prometu **špediter** se može pojaviti kao organizator transportnoga pothvata, ali i kao pošiljatelj i primatelj robe. On je najčešće organizator transportnih procesa, pri čemu obično sklapa ugovore o prijevozu stvari u svoje ime, a po nalogu i za račun nalogodavatelja (tj. izvoznika i uvoznika), odnosno u svoje ime i za svoj račun kada se javlja u funkciji operatora međunarodnoga multimodalnog transporta (MTO) ili kada je s nalogodavateljem ugovorio tzv. "forfaitni" stav (...).

4.9. Špediter – željeznica

The forwarding agent - railway carriers

Željeznica ili željeznički prijevoznici bez obzira radi li se o državnoj službi ili trgovačkom društvu u svakome modernom prometnom sustavu predstavlja njegov

nervni sustav. To posebice vrijedi u pretežito kontinentalnim prometnim sustavima u kojima se mogu transportirati velike količine sipkoga, rasutoga ili tekućega supstrata na većim udaljenostima. Unatoč činjenici da je ponuda i potražnja manje elastična u željezničkom transportu nego u cestovnome transportu, kao najvećem konkurentu željeznice, željeznica ima neprijeporne komparativne i konkurentske prednosti na udaljenostima većim od 400 i više km. Osim toga, željeznica je vrlo pouzdan partner cestovnim prijevoznicima u kontejnerizaciji, a posebice u HUCKEPAK i BIMODALNOJ tehnologiji transporta. Isto tako, željeznica je izuzetno važan gospodarstveni partner morskih luka kao prometnim središtima gdje se permanentno sučeljavaju kopnene grane prometa s pomorskim brodarima. U prilog toj tvrdnji stoji i činjenica da su veliki ranžirani kolodvori locirani u izravnoj blizini međunarodnih morskih luka (...). Bez obzira koju vrstu supstrata prevozi željeznica pri izvozu, uvozu ili tranzitu preko morskih luka, ona veoma aktivno surađuje s međunarodnim špediterima, posebice s pomorskim špediterima.

I u međunarodnom željezničkom teretnom prometu, špediter se može pojaviti kao organizator transportnoga pothvata, ili pak kao pošiljatelj ili primatelj robe. On, u pravilu, sklapa ugovore o prijevozu stvari u statusu komisionara (tj. u svoje ime, po nalogu i za račun nalogodavatelja) ili u statusu samostalnoga gospodarstvenika (tj. u vlastito ime i za vlastiti račun, kada nastupa kao MTO ili kada ugovori s nalogodavateljem tzv. "forfaitni" stav) - (...).

4.10. Špediter - cjevovodni prijevoznici

The forwarding agent - pipeline carriers

Jedan od najvažnijih terminala svake veće i značajnije morske luke je **naftni terminal**, a neke luke raspoložu i sa specijalnim terminalima za prekrcaj naftnih derivata i tekućih plinova (npr. LNG terminali). Takvi su terminali uključeni u nacionalne i međunarodne **cjevovodne sustave**. Slično pomorskim, cestovnim i željezničkim prijevozima i **cjevovodne međunarodne prijevoze** organiziraju **međunarodni špediteri**, a one koji počinju ili završavaju u morskim lukama organiziraju **pomorski (lučki) špediteri**. Osim organizatora takva prijevoza, špediteri se mogu pojaviti i kao pošiljatelji i primatelji tekućih i plinovitih supstrata, i to u statusima komisionara ili samostalnoga gospodarstvenika. Time špediteri aktivno koordiniraju rad pomorskih i cjevovodnih prijevoznika i drugih sudionika u lučkome transportu (...).

4.11. Špediter - žičarski prijevoznici

The forwarding agent - wire carriers

Brojne tehničke, tehnološke, organizacijske, ekonomske i pravne **specifičnosti žičarskoga transporta**, te njegova

važnost u prometnim, vanjskotrgovinskim i gospodarskim sustavima nametnula je, u teorijskom i u praktičnom smislu, potrebu da se on odvoji od željezničkoga prometa (u koji su ga brojni prometni eksperti svrstavali) i tretira kao posebna grana prometa. **Žičarski transport** nije namijenjen samo turizmu, rekreaciji, zimskom sportu (...) nego je on sve značajniji i u teretnom prometu. Takav transport omogućuje siguran, brz i racionalan prijevoz različitih supstrata iz dalekih, nepristupačnih kontinentalnih područja do morskih luka preko kojih se izvozi pomorskim brodovima. Žičarsko-pomorske transporte preko morskih luka organiziraju **lučki špediteri** u statusima komisionara ili samostalnoga gospodarstvenika (...).

4.12. Špediter - izvršitelji ugovorne kontrole

The forwarding agent - contract control performers

Izvršitelji ugovorne kontrole jesu pravne ili fizičke osobe, gospodarstvenici, koje, u pravilu, obavljaju u ime, po nalogu i za račun svojega nalogodavatelja (najčešće prodavatelja - izvoznika i kupca - uvoznika) ugovornu kontrolu robe, te određene pravne radnje. To čine profesionalno, stručno i nepristrano. Njihovi osnovni poslovi jesu: kontrola kvalitete (kakvoće) robe, kontrola kvantitete (količine) robe i kvalitativno i kvantitativno preuzimanje robe. Oni obavljaju i brojne specijalne (sporedne) poslove, kao npr.: kontrola pakiranja robe, kontrola otpreme robe, kontrola i nadzor ukrcaja, iskrcaja, prekrcaja, prijevoza i slaganja robe u prijevozno sredstvo, kontrola skladišnoga prostora i/ili načina uskladištenja robe, kontrola prijevoznih sredstava, laboratorijsko ispitivanje, uzorkovanje robe, stručne ekspertize (...). Gotovo sve svoje poslove izvršitelji ugovorne kontrole obavljaju u morskim lukama.

Pomorski špediteri su veoma često nalogodavatelji izvršiteljima kontrole, i to u statusu komisionara (tj. pravne ili fizičke osobe koja svoje poslove obavlja u vlastito ime i za račun nalogodavatelja). Neka špediterska poduzeća su registrirana za poslove ugovorne kontrole, koje obavljaju profesionalno kao izvršitelji ugovorne kontrole. U oba slučaja špediteri koordiniraju aktivnosti brojnih sudionika u morskim lukama (...).

4.13. Špediter - osiguravajuća društva

The forwarding agent - insurance companies

Osiguravajuća društva su pravne osobe koje se profesionalno bave imovinskim i životnim osiguranjem i/ili reosiguranjem. Osiguravatelji ili osiguravajuća društva, dakle, u obliku stalnoga zanimanja se bave poslovima osiguranja kao što su sklapanje ugovora o

osiguranju imovine i/ili osoba, ugovora o reosiguranju, posreduju u ugovaranju osiguranja, pružaju prave pomoći (...) te druge intelektualne i tehničke usluge u svezi s poslovima osiguranja.

U međunarodnom prometu, a tako i u pomorskom prometu teret, roba, ali i prijevozna sredstva osiguravaju se od različitih vrsta rizika koji bi mogli izazvati štetne posljedice za osiguranika. Špediter, kojemu nalogodavatelj kao specijalistu za organizaciju otpreme, dopreme i provoza robe povjeri organizaciju cjelokupnoga transportnog pothvata morem, po nalogu i uputama nalogodavatelja (izvoznika ili uvoznika) osigurava robu, teret (kargo osiguranje) ili prijevozno sredstvo (kasko osiguranje) od određenih rizika, najčešće pomorskih havarija. Špediter uplaćuje premiju osiguranja (cijenu osiguranja za rizike od kojih se roba ili sredstvo osigurava) i s osiguravajućem društvom sklapa ugovor o osiguranju - polica osiguranja. Na temelju te police osiguranja, nastupi li neki od osiguranih rizika, nalogodavatelj ima pravo podnijeti zahtjev na naknadu štete, pri čemu veliku ulogu u regresnom postupku ima upravo špediter koji je i organizirao cjelokupni prijevoz morskim putem.

Predmet osiguranja kod otpreme robe morem su roba i brod. Osnovni cilj je osiguranje od pomorskih rizika, odnosno generalne i partikularne havarije. Dakle, osiguravajuće društvo preuzima obvezu naknade štete osiguraniku (izvozniku ili uvozniku) ukoliko dođe do pojave određenih rizika, a od kojih je osiguranik osiguran.

Špediterova je obveza osigurati robu samo u slučaju ako je to tako ugovoreno, odnosno samo onda kad to od njega izričito nalogodavatelj zahtijeva. Kad ugovorom nije određeno koje rizike treba obuhvatiti osiguranjem, špediter je obavezan osigurati robu od uobičajenih rizika.

4.14. Špediter - carinska služba

The forwarding agent - Customs service

Carinska je služba tijelo državne uprave koje obavlja carinjenje robe pri prijelazu robe preko državne granice. Carinska služba štiti interese države u nadzoru nad prometom roba u uvozu, izvozu ili tranzitu u skladu s carinskim zakonima, propisima i drugim aktima pojedine države. Roba koja se uvozi u područje Republike Hrvatske obavezno podliježe carinskom nadzoru i to prelaskom carinske crte i ostaje pod carinskim nadzorom sve dok se ne provede postupak carinjenja. Samo postupak carinjenja robe sastoji se od: podnošenja deklaracije, prijama deklaracije, pregleda robe, svrstavanja robe po carinskoj tarifi i drugim tarifama, utvrđivanja carinske osnovice, naplaćivanja utvrđenih iznosa carine, naknadnoga obračunavanja, naplaćivanja i povrata carine i drugih uvoznih pristojbi.

Carinski propisi, odnosno propisi o carinskom postupku znatno utječu na odvijanje lučkoga poslovanja. Prekrcavanje s broda na brod moguće je samo uz

prethodno pismeno odobrenje carine i pod carinskim nadzorom. Podaci o prekrcaju unose se u manifest broda na koji je prekrcaj obavljen. Brod i roba prijavljuju se carini podnošenjem manifesta. Carinski postupak s brodom koji dolazi iz inozemstva obavlja se odmah nakon sanitarne, fitosanitarne i veterinarske kontrole broda. Manifest mora sadržavati osnovne podatke kao što su ime i državna pripadnost broda, ime i prezime zapovjednika broda, odredišna luka, odnosno matična luka, oznake i brojevi na koletama, broj i vrsta koleta, količina i naziv robe i brojevi brodskih teretnica za teret koji se treba iskrcati, odnosno za teret koji je ukrcaj u luci. Carinski pregled broda sastoji se od pregleda manifesta i stanja tereta, stvari koje pripadaju posadi, putničke prtljage predane na prijevoz brodu, namirnica, pogonskoga i potrošnoga materijala s podacima navednim u manifestu, te pregleda svih brodskih prostorija.

Međunarodni špediter u obavljanju poslova u carinskome postupku nastupa kao agent, zastupnik, punomoćnik svojega nalogodavatelja, odnosno u tuđe ime i za tuđi račun (po nalogu, u ime i za račun svojega nalogodavatelja - izvoznika ili uvoznika). Ti poslovi obuhvaćaju prikupljanje podataka, sređivanje dokumentacije, pripreme uvozne/izvozne dokumentacije, transportnih dokumenata, police osiguranja, sanitarnih, fitosanitarnih ili veterinarskih certifikata (...), podnošenje deklaracije, ishođenje rješenja, ulaganje prigovora, podizanje žalbi, plaćanje carine, troškova i drugih pristojbi. Vrlo često u praksi špediter nadzire obračun carinskih pristojbi i u dogovoru s nalogodavateljem podnosi zahtjev za povrat razlike nepravilno obračunate i naplaćene carine.

Upravo zbog poznavanja svih propisa u carinskom poslovanju, špediter je profesionalni opunomoćenik svojega nalogodavatelja, te o kvaliteti njegovoga obavljenog posla ovisi i kvaliteta i pravovaljanost obavljanja zadataka ostalih aktivnih sudionika u lučkom sustavu.

4.15. Špediter - veterinarski inspektorat

The forwarding agent - The veterinary inspector

Veterinarsko-zdravstvene preglede i kontrolu na graničnim veterinarskim prijelazima obavlja **granični veterinarski inspektorat**. Pregled i kontrola primjenjuju se na životinje i proizvode životinjskoga podrijetla radi zaštite zdravlja ljudi i životinja, te kontrole objekata, robe i prijevoznih sredstava koji mogu biti prijenosnici zaraznih bolesti životinja. U veterinarsku kontrolu može se uključiti i kontrola koja se odnosi na kakvoću i kontrolu radi očuvanja ugroženih vrsta životinja.

U provedbi inspekcijeskoga nadzora **granični veterinarski inspektorat** provodi veterinarsko zdravstveni pregled i kontrolu nad uvozom, izvozom i provozom pošiljaka životinja, proizvoda životinjskoga podrijetla, stočne hrane, te sirovina i aditiva što služe za proizvodnju stočne hrane, lijekova i pomoćnih lijekovitih sredstava i predmeta kojima se mogu prenositi uzročnici zaraznih

bolesti životinja u prometu preko granice Republike Hrvatske. Obavljanjem svoje djelatnosti **granični veterinarski inspektorat ima pravo i obvezu** obaviti veterinarsku kontrolu i pregled pošiljaka i pratećih isprava, i utvrditi njihovu valjanost, provjeriti sukladnost podataka o podrijetlu i identitetu s oznakama životinja, odnosno proizvoda te jamstva koje zahtijevaju propisi Republike Hrvatske, obaviti pregled pošiljke koja se uvozi, izvozi, provози ili se privremeno skladišti glede provjere uvjeta prijevoza, pakiranja proizvoda te zdravstveno stanje životinja, odnosno zdravstvene ispravnosti proizvoda, pregledati poslovne knjige, voditi evidenciju izvoznih, uvoznih i provoznih pošiljaka (...) te obavljati druge poslove propisane zakonom.

Pravne osobe pomorskoga i riječnoga prometa, pomorski agenti, **špediteri**, pomorski prijevoznici ili korisnici robe moraju graničnom veterinarskom inspektoratu podnijeti zahtjev za veterinarsku kontrolu pošiljke odmah nakon njezinoga prispjeća na granični prijelaz. Pri uvozu, izvozu i provozu pošiljaka pošiljku mora pratiti međunarodna svjedodžba (certifikat) o zdravlju, odnosno o zdravstvenoj ispravnosti pošiljke. Osim toga, dopušten je ukrcaj, iskrcaj i prekrcaj pošiljki životinja samo u onim pomorskim i riječnim lukama koje udovoljavaju propisnim uvjetima, a sam način ukrcaja, iskrcaja i prekrcaja te uvjete kojima mora udovoljavati prijevozno sredstvo propisuje ministar.

Troškove primjene potrebnih mjera pri transportu robe snosi izvoznik, odnosno uvoznik. Međutim, angažiranjem međunarodnog špeditera sve poslove graničnoga inspektorata organizira i koordinira špediter. On u poslovnom odnosu s veterinarskim inspektoratom nastupa u statusu komisionara, dakle u svoje ime, a po nalogu i za račun svojega nalogodavatelja. Špediter je dužan veterinarskom inspektoratu pravodobno pošiljku staviti na raspolaganje, kao i dokumente koji dokazuju pravovaljanost podataka o vrsti robe, težini količini, iz koje zemlje potječe, broj dozvole za uvoz ili provoz (...).

4.16. Špediter - sanitarni inspektorat

The forwarding agent - The sanitary inspector

Sanitarni nadzor obuhvaća nadzor nad osobama i djelatnostima, građevinama, prostorijama, prostorima i uređajima koji mogu na bilo koji način štetno utjecati na zdravlje ljudi. Pravne i fizičke osobe dužne su na zahtjev **sanitarnog inspektorata**, u roku koji on odredi, dostaviti podatke te druge opće i pojedinačne akte koji su potrebni za obavljanje sanitarnoga nadzora.

Budući da su luke otvorene za međunarodni transport i promet i da ujedno predstavljaju granični prijelaz, odnosno carinsko područje potrebno je u njima provoditi sanitarni nadzor nad robom, putnicima, posadom, ali i nad samim brodom kako bi se zemlja uvoznica zaštitila od unošenja zaraznih bolesti iz inozemstva. Dakle, i u lukama kao graničnim prijelazima treba se obaviti zdravstveni pregled

koji obavlja **granični sanitarni inspektorat** koji djeluje pri Ministarstvu zdravstva.

Granična sanitarna inspekcija obavlja sanitarni nadzor nad osobama, njihovim stvarima i prijevoznim sredstvima u prometu preko državne granice, a u cilju zaštite pučanstva od unošenja i širenja zaraznih bolesti; zdravstvenoj ispravnosti namirnica i predmeta opće uporabe, te sirovina za njihovu proizvodnju u prometu preko državne granice; uvozom otrova i radioaktivnih tvari i nad prijevozom i provozom otrovnih i radioaktivnih tvari preko države granice te prijenosom umrlih osoba iz inozemstva u Republiku Hrvatsku.

Prilikom dolaska broda u luku, obavlja se pregled broda. Da bi sanitarni inspektorat utvrdio postojeće stanje, mora pregledati robu, poslovne prostorije i uređaje, poslovne knjige, ugovore te druge potrebne dokumente. Upravo se tu očituje **uloga špeditera** kao koordinatora aktivnosti svih sudionika jer, da bi se transportni pothvat ostvario na vrijeme i ostali sudionici ispunili pravodobno svoje zadatke, špediter treba pravodobno obavijestiti sanitarnog inspektorata o prispjeću pošiljke. Za potrebe obavljanja zdravstvenoga nadzora, dužan je staviti na raspolaganje inspektoratu potrebne dokumente o podrijetlu robe, potrebne količine namirnica ili sirovina radi ispitivanja te pripremiti ostale potrebne dokumente i obaviti radnje koje su neophodne za brzo i kvalitetno obavljanje nadzora. U poslovnom odnosu prema inspektoratu, odnosno naknadu za obavljene usluge špediter plaća u ime svojeg nalogodavatelja (...).

4.17. Špediter - fitosanitarni inspektorat

The forwarding agent - The fitosanitary inspector

Osnovni zadatak fitosanitarnoga inspektorata je sprečavanje unošenja i širenja biljnih bolesti i štetočina. U tu svrhu propisuju se mjere fitosanitarne kontrole pri uvozu, izvozu i provozu bilja na graničnom prijelazu koju obavlja fitosanitarni inspektorat. U okviru svoje djelatnosti fitosanitarni inspektorat obavlja zdravstvenu kontrolu bilja u prometu preko granice i izdaje svjedodžbe o zdravstvenom stanju pošiljaka bilja kad to traži zemlja uvoznica ili zemlja preko koje se pošiljka provози, provjerava je li za sredstvo za zaštitu bilja koje se uvozi izdana dozvola ili rješenje kojim se dopušta uvoz, uzima uzorke bilja na propisan način bez naknade vrijednosti uzoraka, kontrolira isprave pravnih i fizičkih osoba u svezi s provođenjem propisa o zaštiti bilja u prometu preko državne granice, zabranjuje ili ograničava uvoz ili provoz pošiljke bilja ako se utvrdi da je pošiljaka zaražena (...).

Pošiljke bilja i drugih proizvoda i predmeta koji se uvoze, a kojima se mogu prenositi štetočine bilja, moraju imati svjedodžbu o zdravstvenom stanju bilja (fitocertifikat), izdan od zemlje izvoznice u skladu s međunarodnom konvencijom.

Špediter je dužan o prispjeću pošiljke bilja obavijestiti

graničnu inspekciju. Osim što treba pri uvozu zatražiti zdravstveni pregled pošiljke, špediter treba osigurati da pomorske i riječne luke u kojima se mora obavljati obvezni pregled imaju uvjete za kvalitetno i sigurno obavljanje zdravstvenoga pregleda bilja. Po obavljenom pregledu špediter snosi trošak za zdravstveni pregled bilja u ime svojega nalagodavatelja (...).

4.18. Špediter - tržišni inspektorat *The forwarding agent - The market inspector*

Tržišni inspektorat uređuje načine i uvjete obavljanja gospodarskih djelatnosti na domaćem tržištu, vanjskotrgovinsko poslovanje, obavljanje obrta, zaštita potrošača, cijene proizvoda i usluga, naknade, pristojbe, pretplate i druge slične naknade koje se zaračunavaju po propisu, kakvoća proizvoda, nadzor kakvoće proizvoda pri uvozu i izvozu (...). U obavljanju inspeksijskog nadzora **tržišni inspektorat** ovlašten je pregledavati poslovne prostorije, proizvode, uređaje i opremu, poslovne knjige i evidencije, isprave i drugu poslovnu dokumentaciju koje mu omogućuju uvid u poslovanje pravnih ili fizičkih osoba.

Ulaskom broda u luku tržišni inspektorat pregledava brod, posadu i teret na njemu, te dokumente. Špediter je dužan staviti mu na raspolaganje sve tražene dokumente, kao i potrebne količine proizvoda radi ispitivanja kakvoće (...).

4.19. Špediter - ostali sudionici *The forwarding agent - other participants*

Prilikom organiziranja otpreme, dopreme i provoza robe špediter se može susresti i drugim sudionicima vanjskotrgovinskoga prometa kao što su lučka kapetanija koja se brine o sigurnosti broda i ljudskih života, plovidbe na moru, nadzire plovne putove, luke...

Kao ostali sudionici mogu se pojaviti i razne financijske institucije, banke putem kojih špediter ispunjava svoje financijske obveze, ali i putem kojih osigurava sredstva za odvijanje transportnoga pothvata.

Ne smije se zaboraviti na graničnu policiju koja obavlja kontrolu prometa i putnika na graničnim prijelazima, kako na kopnu tako i na moru.

U obavljanju svojega poslovanja špediter se može koristiti i uslugama drugih sudionika kao što su ugostiteljski objekti, usluge savjetodavnih tijela, marketing usluge, uslugama vanjskotrgovinskih posrednika (...).

Bez obzira koristi li špediter usluge jednoga, dvojice ili više aktivnih sudionika u pomorske prometu, bitno je da on koordinira njihov rad kako bi se provodobno i kvalitetno obavio transportni proces te pružila odgovarajuća prometna i logistička usluga.

5. Zaključak *Conclusion*

Temeljni je zadatak špeditera da oslobodi svojega nalagodavatelja brige oko organizacije otpreme, dopreme ili provoza robe kako bi se mogao posvetiti svojem osnovnom poslu. Postupajući na način dobrog gospodarstvenika i profesionalnoga logističkoga operatora, špediter izborom optimalnoga prijevoznog sredstva, puta i vremena otprema, doprema ili provoza robe. U obavljanju tih operacija koristi se i uslugama brojnih drugih aktivnih sudionika prometnoga sustava koji su nezaobilazne karike u ostvivanju racionalnoga i kvalitetnoga posla na zadovoljstvo svojih nalagodavatelja, ali i ostalih sudionika i korisnika procesa otpreme, dopreme i provoza robe.

Luka je složeni sustav koji se sastoji od brojnih podsustava, sudionika koji ga upravo čine kompleksnim i dinamičnim. Za obavljanje brojnih lučkih djelatnosti potrebni su razni sudionici poput lučkih stivadora, lučkih skladištara, brodarka lučkih tegljača, pomorskih brodarka, pomorskih agenata koji koristeći lučku infrastrukturu i suprastrukturu omogućuju proizvodnju lučkih usluga.

Međutim, da bi se postigla racionalna proizvodnja prometnih, odnosno lučkih usluga neophodan je upravo špediter kao koordinator svih djelatnosti u sustavu morskih luka. Upravo špediter svojim organizacijskim sposobnostima, znanjem, iskustvom i informacijama organizira i koordinira rad svih sudionika izravno ili neizravno angažiranih u obavljanju brojnih i vrlo zahtjevnih aktivnosti u sustavu morskih luka. Koordiniranjem aktivnosti lučkih slagača, skladištara, brodova, prijevoznika svih grana prometa, pripremanjem i pribavljanjem potrebne dokumentacije, te angažiranjem raznih inspektorata poput veterinarskih, fitosanitarnih, sanitarnih, osiguravajućih institucija pravodobno se uz minimalne gubitke vremena osigurava brza i kvalitetna prometna i lučka usluga. Upravo zbog tih svojih sposobnosti špediter se i naziva arhitektom transporta, odvjetnikom svih sudionika u prometnome i vanjskotrgovinskome prometu, logističkim arhitektom (...).

Literatura *References*

- [1] ZELENIKA, R.: Međunarodna špedicija, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 1996.
- [2] ZELENIKA, R.: Organiziranje špediterske službe u Luci Plomin, znanstvena studija, International Trade and Service Adriatic d.o.o., Pula, 1999.
- [3] ZELENIKA, R.: Špediterovo pravo, četvrto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2001.